
LEON DE SMET

Op 9 september was het precies 25 jaar geleden dat de knappe kunstschilder Leon De Smet overleed. Vijfjaar na zijn dood, 1971, wijdde Pierre Kluyskens een artikeltje aan hem ter gelegenheid van een overzichtstentoonstelling van zijn werken.

Het is met de gebruikelijke vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens dat wij het hier herpubliceren.

Zij vormden in het vooroorlogse Latem een vrolijke bent artiesten, Gustaaf en Leon De Smet, Albert Servaes, Constant Permeke, Maurits Sijs, Frits Van den Berghe, en zij schilderden impressionistisch in het spoor en in het vaarwater van de Prins van het Licht, de alom geprezen en gevierde Emile Claus.

En van deze vrolijke kunstenaars was de jonge Leon De Smet de vrolijkste, de guitigste, het enfant terrible, maar ook degene die op technisch vlak de knapste was, die goochelde met de kleur, die schilderde zoals hij ademde en die het allemaal al lachend, al spelend deed.

En toen brak plots het orkaan van W.O. I los. Als een zwerm mussen bij de

eerste geweerknal, stoof de vrolijke bent Latemse artiesten uiteen : de enen belandden in Nederland, anderen w.o. Leon De Smet in Engeland, waar de joviale bohemer onmiddellijk met z'n dandy-allures, zijn verbluffende techniek en zijn vurig palet in de kringen van de plaatselijke artiesten en van de Society wordt opgenomen.

Terwijl Claus aan de oevers van de Theems staat te rillen wanneer hij de zon doorheen de ochtendmist tracht op te vangen, schildert Leon De Smet een reeks portretten die hem én door hun kwaliteit én door de bekendheid van zijn modellen, herhaaldelijk in pers, salons en galerijen in de kijker brengen : portretten van schrijvers als Bernard Shaw, Joseph Conrad, John Galsworthy, portretten van beroemdheden uit de Londense high life, als baron French, Norman Douglas, Eden Philipottes.

Het is met zijn portretten dat De Smet zijn eerste triomfen kent, het is vandaag, vijf jaar na zijn overlijden, andermaal met hetzelfde genre dat hij in deze overzichtstentoonstelling "Het portret in het oeuvre van Leon De Smet" door mevrouw Baeckelandt in het Museum dat zijn naam draagt, met zoveel zorg en feeling ingericht, triomfeert.

Een halve eeuw scheidt zijn "Engelse" portretten van de hier geëxposeerde portretten van Baron Henri de Giey en van Baron Emile-Jean Braun, werken die hij in 1965, op 84-jarige ouderdom schilderde en die nog steeds getuigen van hetzelfde entoesiasme en van de zelfde vitaliteit en kleurliefde.

Omdat hij een schilder uit de Leiestreek was, amoureux als geen andere van het licht, van zon en van felle kolorieten, is men te dikwijls geneigd geweest in hem enkel maar de bezinger van de natuur te zoeken en te appreciëren, en men verliest aldus uit het oog dat de ietwat sensuele landschapsschilder, ook een schilder van stillevens, van bloemen, van interieurs en ook en vooral van portretten is geweest.

Wie er nog enigszins mocht aan twijfelen, krijgt in het huidig ensemble (dat tot 27 september e.k. toegankelijk blijft) de veropenbaring van het oeuvre van een van de meest delikate, aristokratische en gevoelige portrettisten die wij sedert lang in de Vlaamse school mochten begroeten.

Toen in november 1918 de vrede in het land en in de wereld terugkeerde, kwamen ook een na een de schilders van de zgn. tweede Latemse groep huiswaarts, doch van vrolijke bent kon en zou er nooit meer sprake zijn : het raderwerk van het God-schept-de-dag-leven zat vast, knarste, en eenieder kwam terug met zijn problemen, met de herinnering aan de bange jaren die dood en vernieling hadden gezaaid, met zijn kwellingen om de dag van morgen, met zijn overtuiging dat men een tijdperk ten grave had gedragen en dat het voortaan allemaal grijs en grauw aan de horizon zou zijn.

Hoe zouden zij, met dergelijke mentaliteit, nog zonnig kunnen schilderen, hoe zouden zij de Leie nog kunnen afvaren in het plezant schuitje van een impressionisme dat hen plots artificieel, lichtzinnig leek en dat zij in hun loopbaan als niet meer dan een jeugdzonde aanvaardden.

Leon De Smet : Zelfportret. Foto : verzameling John van Hulle.

Zij maakten geen rechtsomkeer, de evolutie had zich vier jaren lang inwendig voorgedaan, zij gleden zonder brutale breuk, met hun nieuwe problematiek, in een Expressionisme.

Leon De Smet alleen kwam vrolijk kommerloos, ongekomplexeerd terug, zoals hij te Latem was geweest : waarom dan gewoonten, zijn temperament geweld aandoen, waarom alles zwart zien wanneer er weer kleur en licht over het landschap straalden, waarom aan nieuwe picturale experimenten begonnen

wanneer hij elke morgen dolgelukkig was bij het opnemen van het penseel en het schilderen van een doek vol zingende en dartelende kleuren?

Ja, waarom? Had hij niet vóór de oorlog, in 1909, een van de mooiste impressionistische doeken geschilderd, die "witte harmonie", thans nog een parel in de tentoonstelling? De oorlog was voor hem een donkere wolk geweest maar nu scheen de zon opnieuw, waarom zou hij dan ook dit levens- en picturaal ritme vaarwel zeggen, enkel maar omdat anderen problemen gingen zoeken die hij niet kende? Hij was nochtans te onafhankelijk van temperament, te persoonlijk van natuur en gevoel, om het te houden bij een strikte discipline van een Impressionisme à la Claus, Buysse of Van Rijsselberghe, dat steeds meer de stempel droeg van Franse makelij, van dogmatisme, dat bij sommige kunstenaars zelfs tot een artistiek fanatisme werd gedreven.

Leon De Smet heeft uit dit impressionisme het theoretische, het schoolse, het strakke, het extravagante geweerd. Voor hem is het geen uitkomst, geen procédé dat men in elk werk onvermijdelijk moet toepassen, geen artistieke codex aan dewelke men moet gehoorzamen, maar een kijk op het leven, de zaken, de natuur, een middel om zijn eigen gemoed vrij uit te drukken.

De Smet heeft zijn temperament niet aangepast aan het impressionisme, hij heeft dit laatste integendeel aan zijn temperament aangepast en hierdoor is een nieuw facet ervan ontstaan, een gemilderd, getemperd impressionisme vol charme, fijnzinnigheid, aristokratie. Het is aan dit picturaal esthetisch en menselijk ideaal dat Leon De Smet zijn leven lang trouw is gebleven, hetgeen zeker niet mag verward worden met het onveranderlijk blijven beoefenen van een kunstprocédé. In zijn oeuvre is trouwens, en men wordt het zeer goed gewaar in een ensemble portretten, een evolutie of liever een soort slingerbeweging merkbaar. De schilder die bevriend bleef met zijn kunstbroeders uit de Latemse groep en die best hun problematiek begreep, zoals hij ook steeds hun zienswijze eerbiedigde, kon niet geheel onverschillig blijven ten overstaan van de vloedgolf van het Expressionisme en een tijdlang heeft hij er, zij het in geringe mate, de invloed van ondergaan.

Nog gedurende enkele maanden, na W.O. I in de roes van de terugkeer, schildert hij werken van zon overgoten. Uit die periode dagtekent o.a. het "Kind aan tafel" verrukkelijk mooi dat op gebied van compositie en kleur sterk aanleunt bij "de rode tafel" uit het Amme-museum te Eindhoven; maar onmiddellijk hierop volgt een reeks portretten die sterk lineair zijn, met scherpe tegenstellingen, donkere tonaliteiten op heldere, naakte achtergronden, de Zigeunerinnen, het Egyptisch meisje, de Egyptische vrouw.

In deze richting had De Smet bepaald kunnen doorbreken, doch het was voor hem slechts een soort gewetenskrisis geweest, zijn joviaal levenslustig temperament nam, na 1926, wanneer hij Brussel verliet om zich definitief in de Leiestreek, in zijn chalet te Deurle te vestigen, de bovenhand: de kleur, het licht, het malse groen, de bloemen kwamen hem opnieuw betoveren.

Het portret is in het oeuvre van Leon De Smet niet te scheiden van zijn interieurs en landschappen. Op enkele statieportretten na, officiële bestellingen als het portret van senator Henri Rolin bv., voor dewelke rekening moest gehouden worden met de bestemming, zijn alle portretten van Leon De Smet geïntegreerd in zijn eigen picturale wereld. Zijn Witte Harmonie (1909), een magistraal familieportret, is een symfonie van wit in de natuur; zijn "In 't prieel" dat in de kataloog de naam "twee dames in een tuin" (1913) draagt, is opnieuw een hymne aan de vrouw bloeiend in de natuur, in de paradijsachtige weelde van een tuin; het "Kind aan tafel" (1920), is een fantastische drie-eenheid "portret, bloemstuk, interieur" en hetzelfde mag gezegd worden van "de twee nachten", het portret van mevr. Heughebaert, het portret van baron de Giey en nog vele andere.

Leon De Smet zag zijn model, hij zocht zijn persoonlijkheid, zijn intimiteit, maar hetgeen hij er van zichzelf aan toevoegde, drukte hij uit met zijn wereld van bloemen, van geluksvoorwerpen, van natuur. Indien de kunstenaar het in het genre van het portret zo ver bracht, is het vooral omdat hij er niets van zijn eigen vizioenen, van zijn eigen gemoed uit nemen moest, zoals dit zo vaak gebeurt voor de portrettisten.

Wie een werk als "Isabelle" dat moet dagtekenen van 1910 of 1912, heeft geschilderd, heeft voldoende bewezen over welke sensibiliteit, vakkennis en kleurzin hij beschikt; het is zonder meer, en in alle opzichten, een pareltje, misschien wel het mooiste, in elk geval het meest gevoelige, het meest delikate doek uit de tentoonstelling.

De Smet kon het ook zonder de kleur wanneer het moest; zijn virtuositeit, zijn kennis van het model, komen in zijn getekende werken zuiver, vol tot uiting. In de tentoonstelling prijkt een prachtige reeks portretten van Vlaamse letterkundigen en vooraanstaanden, uitgeleend door het Museum voor het Vlaamse Kultuurleven te Antwerpen. Potloodtekeningen van een bijzondere artistieke actualiteit, gemaakt door iemand die deze mensen door en door kende, als vriend en als bewonderaar, de portretten van Stijn Streuvels, Herman Teirlinck, August Vermeylen, Lode Baekelmans, Maurice Sabbe, Kamiel Huysmans en Cyriel Buysse; zij prijken op het werk zoals zij waren, maar gezien door iemand die tussen model en kunstenaar een direkt, warm en menselijk contact heeft kunnen scheppen.

Leon De Smet is vijf jaar geleden op hoge ouderdom overleden, zelden nochtans hebben wij een retrospectieve van een afgestorven kunstenaar bezocht, waar alles zo veel en zo intens van leven spreekt en getuigt.

Pierre KLUYSKENS